

Pojęcia kluczowe: zapis na sąd polubowny, umowa arbitrażowa, konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe, fundacja rodzinna, testament

Aleksandra Fruk

Nowe regulacje dotyczące zapisu na sąd polubowny – (re)kodyfikacja czy dyskredytacja? Uwagi na tle zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego nowelizacjami z 2023 r.

ABSTRAKT

Opracowanie traktuje na temat zmian odnoszących się do umowy arbitrażowej wprowadzonych nowelizacjami z 2023 r. W treści artykułu poddano krytycznej analizie nowe regulacje z art. 1161¹ i art. 1165 § 11 k.p.c. oraz zmieniony art. 1163 § 3 k.p.c. Przeprowadzone rozważania doprowadziły do wniosku, że rozwiązania przyjęte przez ustawodawcę wykazują relewantne dysonanse na gruncie systemowym – z pewnością nie przyczynią się zatem do popularyzacji sądownictwa polubownego. W konsekwencji stanowiło to podstawę do sformułowania licznych postulatów *de lege ferenda*: derogowania analizowanych przepisów bądź ich zmiany, a także w zakresie wprowadzenia do Kodeksu postępowania cywilnego nowych rozwiązań odnoszących się do omawianej instytucji zapisu na sąd polubowny.

I.

Nowa regulacja postępowania arbitrażowego [część piąta – sąd polubowny (arbitrażowy) – art. 1154 i n.] została wprowadzona do Kodeksu postępowania cywilnego¹ nowelizacją z 2005 r.² Pomimo tego, iż zmiany bazowały na ustawie modelowej

---

1 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.), która weszła w życie 1.01.1965 r., dalej: Kodeks postępowania cywilnego lub k.p.c.

2 Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego z 28.07.2005 r. (Dz.U. z 2005 r. nr 178 poz. 1478), która weszła w życie 17.10.2005 r., dalej: nowelizacja z 2005 r.

UNCITRAL z 1985 r.³ (miały zatem solidne i niepodważalne wzorce)⁴, w piśmiennictwie od samego początku pojawiały się liczne postulaty *de lege ferenda* w zakresie modyfikacji nowych przepisów regulujących postępowanie przed sądami polubownymi⁵. Uwagi krytyczne odnoszono również do regulacji zapisu na sąd polubowny (nazywanego – co do zasady synonimicznie – umową arbitrażową)⁶. Kwestia ta pozostaje szczególnie istotna, zważywszy na fakt, iż (co nie ulega absolutnie kwestii, bo jest zbieżnie i niezmiennie podkreślane w doktrynie) zapis na sąd polubowny stanowi centralną instytucję sądownictwa polubownego⁷. Umowa arbitrażowa statuuje zasadnicze i jedyne źródło kognicji sądu polubownego do rozpoznania i rozstrzygnięcia sporu. Ujmując syntetycznie, można zatem stwierdzić, że bez zapisu nie ma arbitrażu. Dotychczas ustawodawca wielokrotnie nowelizował przepisy dotyczące umowy arbitrażowej. Nie były to jednak zmiany kompleksowe, a jedynie fragmentaryczne modyfikacje⁸. Co więcej, nie uwzględniały wielu postulatów podnoszonych w tym zakresie w doktrynie⁹.

Nowelizacjami z 2023 r.¹⁰ legislator wprowadza kolejne *nova* normatywne dotyczące instytucji zapisu na sąd polubowny. Na mocy nowelizacji k.p.c. z 2023 r.¹¹ wprowadzona zostaje wyraźna regulacja umożliwiająca dokonanie konwersji postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe (art. 1161¹ i art. 1165 § 11 k.p.c.). Ustawą o fundacji rodzinnej¹² rozszerzony zostaje natomiast zakres podmiotowy regulacji z art. 1163 § 3 k.p.c. statuującej odtąd podstawy do zawarcia zapisu na sąd polubowny

3 Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 11.12.1985 r.

4 Zamiast wielu zob. R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 1831–18315, 1154–1217 k.p.c.)*, Warszawa 2006, s. 105–106.

5 Transparentny przykład w tym zakresie stanowi opracowanie *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014.

6 Szczegółowo zob. A. Budniak-Rogała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015, s. 80 i n.

7 Stwierdzenie to (pierwotnie zaprezentowane przez M. Janowskiego, *Zapis na krajowy sąd polubowny de lege lata i w świetle projektowanych zmian (w:) Prace laureatów konkursu im. Prof. Jerzego Jakubowskiego. Edycja 2*, Warszawa 2005, s. 31) jest niezmiennie akceptowane i przywoływane w doktrynie. Por. przykładowo Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 76 oraz A. Budniak-Rogała, *Charakter...*, s. 73 wraz z powołaną tam literaturą.

8 (1) Nowelizacja z 2016 r. ustawą z 23.09.2026 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich (Dz.U. z 2016 r. poz. 1823), która weszła w życie 10.01.2017 r., wprowadziła nowy art. 1164¹ k.p.c. (2) Z kolei na mocy nowelizacji z 2019 r. ustawą z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1495), która weszła w życie 8.09.2019 r., zmienione zostały przepisy art. 1161 § 3 i art. 1163 k.p.c.

9 Przykładowo w zakresie derogowania przepisu odnoszącego się do zasady równości stron – art. 1161 § 2 k.p.c. Zapisy „naruszające” tę zasadę stosowane są bowiem z powodzeniem nie tylko w innych porządkach prawnych, ale przede wszystkim w obrocie międzynarodowym. Zasada ta – z punktu widzenia propagowania instytucji zapisu na sąd polubowny, a w efekcie również (czy przede wszystkim) samego arbitrażu – nie ma zatem racji bytu. Szczegółowo zob. A. W. Wiśniewski, *Zasada równości stron w umowie o arbitraż oraz w procesie powołania zespołu orzekającego: art. 1161 § 2 oraz art. 1169 § 3 k.p.c.* (w:) *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski, A. Calus, M. Pazdan, S. Sołtyśkiński, T. Wardyński, S. Włodyka, Warszawa 2010, s. 334 i n.

10 Nowelizacja k.p.c. z 2023 r. oraz ustawa o fundacji rodzinnej.

11 Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614), która weszła w życie 1.07.2023 r., dalej: k.p.c. z 2023 r.

12 Ustawa z 26.01.2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz.U. z 2023 r. poz. 326), która weszła w życie 22.05.2023 r., dalej: ustawa o fundacji rodzinnej albo u.f.r.

w statucie takiej właśnie organizacji¹³. W konsekwencji pojawia się zatem pytanie o ocenę zmian odnoszących się do umowy arbitrażowej wprowadzonych w 2023 r. Szczególnie istotne w analizowanym kontekście pozostaje ustalenie, czy przyjęte rozwiązania przyczynią się (zgodnie z intencją ustawodawcy) do popularyzacji sądownictwa polubownego¹⁴.

II.

Zapis na sąd polubowny zaliczany jest do kategorii umów procesowych nazywanych również umowami przedprocesowymi. Ostatnie z wymienionych określeń wynika z faktu, iż w piśmiennictwie dominowało dotychczas zapatrywanie, że do zawarcia umowy arbitrażowej dochodzi zasadniczo przed wszczęciem procesu¹⁵. Potwierdzenie rzeczonej argumentacji wywodzono przede wszystkim z treści art. 1165 § 1 k.p.c. wskazującego chwilę wstąpienia do sporu co do istoty sprawy jako moment prekluzyjny dla skutecznego podniesienia zarzutu zapisu na sąd polubowny przed sądem powszechnym. Z jednej strony można bowiem argumentować, że skoro wstąpienie do sporu co do istoty sprawy następuje na początkowym etapie postępowania, to celowość dokonania umowy arbitrażowej po wszczęciu postępowania rodzi relewantne wątpliwości – na dalszym etapie tego postępowania brak jest bowiem możliwości skutecznego podniesienia wspomnianego zarzutu. Co więcej, w takim wypadku zawarcie zapisu na sąd polubowny musiałyby nastąpić *de facto* po powstaniu sporu, co w praktyce będzie wysoce problematyczne. Skoro bowiem skonfliktowane strony nie są w stanie dojść do porozumienia odnośnie do przedmiotu sporu, to trudno sobie wyobrazić osiągnięcie przez nie konsensusu w zakresie dotyczącym kognicji organu kompetentnego do jego rozstrzygnięcia. Z drugiej strony wypada jednak równocześnie podkreślić, że żaden obowiązujący przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie statuuje *expresiss verbis* zakazu dokonania zapisu na sąd polubowny po wszczęciu postępowania przed sądem powszechnym – zakazu takiego nie sposób w szczególności wywodzić z treści wspomnianego art. 1165 § 1 k.p.c.

Na mocy nowego art. 1161¹ § 1 k.p.c. (wprowadzonego nowelizacją k.p.c. z 2023 r.) przewidziana została wyraźna regulacja w przedmiotowym zakresie. Zgodnie z treścią tego przepisu, w sprawie zawieszłej przed sądem strony mogą poddać spór pod

¹³ Art. 130 pkt 2 u.f.r.

¹⁴ W odniesieniu do instytucji konwersji na zasadzie nowych przepisów art. 1161¹ i art. 1165 § 11 k.p.c. por. przykładowo P. Sławicki, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.09.2022 r. w zakresie polubownych metod rozwiązywania sporów*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/4, s. 40–41 i P. Dyrduł, *Konwersja postępowania sądowego w postępowanie arbitrażowe*, „Palestra” 2023/8, s. 205 oraz powołane przez autorów Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, s. 71–72. Z kolei w kontekście znowelizowanego art. 1163 § 3 k.p.c. na przedmiotową kwestię zwraca uwagę M. Dziurda, *Perspektywy arbitrażu w sprawach korporacyjnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003/7, *passim*.

¹⁵ Szczegółowo zob. A. Budniak-Rogała, *Charakter...*, s. 100–101 i 315–316 wraz z powołaną przez autorkę literaturą.

rozstrzygnięcie sądu polubownego aż do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Ustawodawca ustanawia zatem granice temporalne stosowania komentowanej regulacji. Mając na względzie treść powołanego art. 1161¹ k.p.c., można bowiem stwierdzić, że przepis ten będzie miał zastosowanie w sytuacji, gdy do zawarcia zapisu dojdzie w toku postępowania przed sądem powszechnym – od momentu doręczenia odpisu pozwu pozwanemu (odpisy wniosku uczestnikowi postępowania) (art. 192 k.p.c.)¹⁶ aż do chwili uprawomocnienia się wyroku (postanowienia co do istoty sprawy) wydanego przez sąd pierwszej instancji względnie wydania orzeczenia merytorycznego przez sąd drugiej instancji¹⁷. Ustawodawca dopuszcza zatem możliwość dokonania konwersji postępowania sądowego w postępowanie arbitrażowe w każdym jego stadium – zarówno w postępowaniu przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji¹⁸.

III.

Uwzględniając dotychczasowy stan prawny, w literaturze sugerowano dwojaki sposób postępowania w przypadku zawarcia zapisu na sąd polubowny w toku postępowania przed sądem powszechnym. Niektórzy przedstawiciele doktryny proponowali, aby w takiej sytuacji strony złożyły zgodny wniosek o zawieszenie postępowania (art. 178 k.p.c.), które następnie (po zakończeniu postępowania arbitrażowego) powinno zostać umorzone (art. 355 k.p.c.)¹⁹. Inni autorzy podnosili z kolei, że w takim wypadku powinno dojść (od razu) do umorzenia postępowania w efekcie cofnięcia pozwu przez pozwanego (art. 355 w zw. z art. 203 k.p.c.)²⁰.

Na mocy nowelizacji k.p.c. z 2023 r. ustawodawca przewidział adekwatny mechanizm procesowy w przedmiotowym zakresie. Zgodnie z treścią nowego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. sąd umorzy postępowanie na zgodny wniosek stron, złożony po zawarciu przez strony zapisu na sąd polubowny, chyba że z treści tego zapisu i z okoliczności sprawy wynika, że byłoby to sprzeczne z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzałoby do obejścia prawa, albo zapis na sąd polubowny jest nieważny lub bezskuteczny. Analizowany przepis statuuje zatem kolejno przesłanki o charakterze pozytywnym oraz przesłanki negatywne.

16 P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 205; Ł. Wydra, *Konwersja postępowania przed sądem polubownym w arbitraż według nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.*, „Palestra” 2023/8, s. 197.

17 Konwersja będzie mogła zatem nastąpić również w postępowaniu odwoławczym. Por. J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.03.2023 r. Komentarz. Linia orzecznicza*, Legalis 2023, komentarz do art. 1161¹ k.p.c., nb 2.

18 P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 205.

19 A. Jakubecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, Artykuły 1096–1217, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX 2013, komentarz do art. 1165 k.p.c., nb 12.

20 K. Weitz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017, t. 6, komentarz do art. 1165 k.p.c., nb 11.

Wśród przesłanek dodatnich należy wymienić: (1) zawarcie przez strony zapisu na sąd polubowny oraz (2) złożenie przez nie zgodnego wniosku o umorzenie postępowania. Z jednej strony wykładnia językowa art. 1161¹ § 2 zd. 1 *in principio* k.p.c. prowadzi do wniosku, że strony muszą wyrazić zgodną wolę umorzenia postępowania i wyartykułować ją w postaci wniosku²¹. Nie ulega przy tym wątpliwości, że dokonanie umowy arbitrażowej musi poprzedzać złożenie wspomnianego wniosku²² – inaczej byłby on bowiem bezprzedmiotowy, co wynika z wykładni celowościowej regulacji z art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c.²³ Z drugiej strony uwzględnienie wniosku w przedmiocie umorzenia postępowania ma co do zasady charakter obligatoryjny (na co wskazuje użycie przez ustawodawcę sformułowania „sąd umorzy”, a nie „sąd może umorzyć”) – o ile nie nastąpi żadna z negatywnych przesłanek statuowanych na mocy art. 1161¹ § 2 zd. 1 *in fine* k.p.c.²⁴

Weryfikując przesłanki ujemne, sąd powinien dokonać oceny przedmiotowego wniosku przy uwzględnieniu dwóch aspektów. (1) Należy przede wszystkim zweryfikować, czy analizowana czynność nie jest sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego lub nie zmierza do obejścia prawa. W tym kontekście powinno się wziąć pod uwagę zarówno treść danego zapisu, jak i okoliczności sprawy. (2) Badaniu podlega również ważność i skuteczność samego zapisu na sąd polubowny²⁵. Odnosząc się *ad rem*, warto zwrócić uwagę na następujące kwestie.

Primo, zgodny wniosek stron o umorzenie postępowania stanowi niewątpliwie czynność dwustronną. Czynności takie (z punktu widzenia postępowania cywilnego) są wysoce niepożądane i wyraźnie limitowane – pozostają bowiem w ewidentnej sprzeczności z konstrukcją procesu jako postępowania toczącego się pomiędzy skonfliktowanymi stronami wiodącymi spór wobec organu sądowego²⁶. Wprowadzenie „nowej” (nieznanej dotąd procesowi cywilnemu) czynności o charakterze dwustronnym powinno zatem pozostawać szczególnie uzasadnione. Uzasadnienia takiego nie sposób jednak wywieść w odniesieniu do analizowanego zgodnego wniosku stron

21 Tak A. Fruk (Budniak-Rogała) (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, komentarz do art. 1161¹ k.p.c., nb 3.1. Por. też Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 195.

22 Por. też P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 209; K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół konwersji*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2023/1, s. 44; Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 198.

23 Zapis na sąd polubowny musi w takiej sytuacji spełniać wszelkie standardowe przewidziane w odniesieniu do niego wymogi statuowane w oparciu o regulacje z art. 1157 oraz art. 1161 i n. k.p.c. Por. P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 205–206 i 207–208 i Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 198.

24 A. Fruk (Budniak-Rogała) (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1161¹ k.p.c., nb 3.1.

25 Tak: A. Fruk (Budniak-Rogała) (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1161¹ k.p.c., nb 3.2 i powołane przez autorkę Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2650, s. 71.

26 Szczegółowo zob. A. Budniak, *Zastrzeżenie warunku lub terminu a charakter prawny zapisu na sąd polubowny* (w:) *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013, s. 66–67 wraz z powołaną przez autorkę literaturą.

o umorzenie postępowania; nie przedstawia go również sam legislator w uzasadnieniu projektu wspomnianej nowelizacji k.p.c. z 2023 r.²⁷

Secundo, zgodnie z treścią analizowanego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c., sąd winien dokonać każdorazowo oceny, czy umorzenie postępowania nie jest w takiej sytuacji sprzeczne z prawem, zasadami współżycia społecznego lub nie zmierza do obejścia prawa. W dotychczasowym stanie prawnym w przypadku umorzenia postępowania sąd nie dokonywał (w żadnym innym aspekcie) weryfikacji w oparciu o przedmiotowe determinanty²⁸. Ustawodawca wskazuje w tym kontekście wyraźnie, iż omawiana czynność wykazuje (jego zdaniem) jednoznaczne podobieństwo do cofnięcia pozwu. Na mocy komentowanego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. ustanowione zostają bowiem identyczne podstawy kontroli wniosku o umorzenie postępowania, jak ma to miejsce w przypadku cofnięcia pozwu na zasadzie art. 203 § 4 k.p.c. Warto przy tym jednak podkreślić, że wspomniane przesłanki kontroli statuowane w oparciu o powołany art. 203 § 4 k.p.c. odnoszą się do czynności dyspozytywnych takich jak: (nie tylko) cofnięcie pozwu, (ale również) zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia, a także (na mocy odpowiednio stosowanego art. 203 § 4 k.p.c. w myśl art. 223 § 2 k.p.c.) do ugody sądowej. Analizowanego wniosku o umorzenie postępowania nie sposób zaliczyć do przedmiotowej klasy czynności. Skoro zatem wniosek ten nie stanowi aktu dyspozycji materialnej, to brak jest podstaw do dokonywania jego weryfikacji w oparciu o adekwatne w tym zakresie determinanty: sprzeczność z prawem, sprzeczność z zasadami współżycia społecznego, zmierzanie do obejścia prawa. Pewnego rodzaju podobieństwa można się zdecydowanie bardziej dopatrywać pomiędzy omawianym zgodnym wnioskiem o umorzenie postępowania a czynnością, jaką jest zgodny wniosek o zawieszenie postępowania. W odniesieniu do wspomnianego wniosku ustawodawca nie przewidział jednak (i słusznie) analogicznych przesłanek kontroli jak w przypadku aktów dyspozycji materialnej (*vide* art. 178 k.p.c.).

Tertio, na tle wykładni konstrukcji statuowanej w oparciu o komentowany art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. po raz kolejny pojawia się wątpliwość, czy i w jakim stopniu ustawodawca (świadomie) nawiązuje do konkretnej koncepcji charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny²⁹. Z jednej bowiem strony przypisanie umowie arbitrażowej natury materialnoprawnej (a nie procesowej) mogłoby stanowić relewantny argument na rzecz poddania przedmiotowej czynności ocenie w oparciu o wspomniane determinanty dopuszczalności podlegające weryfikacji (co do zasady) w odniesieniu do czynności dyspozytywnych stanowiących akty dyspozycji materialnej. Z drugiej jednak strony

27 W treści powołanego uzasadnienia na próżno doszukiwać się jakiegokolwiek argumentacji w przedmiotowym zakresie. Por. Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2650, *passim*.

28 Por. przykładowo (jak się wydaje – najbardziej transparentną w tym zakresie regulację z) art. 355 k.p.c.

29 Szczegółowo odnośnie do prezentowanych w doktrynie koncepcji charakteru umowy arbitrażowej zob. A. Budniak-Rogała, *Arbitraż* (w:) *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 2, *Postępowanie egzekucyjne, arbitrażowe i międzynarodowe*, red. I. Gil, Warszawa 2021, nb 1059 i n., s. 868 i n.

nie ulega wątpliwości, że skutki zapisu nakierowane są wyłącznie na proces. Brak zatem w tym zakresie swoistego substratu mogącego podlegać ocenie adekwatnej czynnościom materialnoprawnym. Kwestia ta staje się tym bardziej kontrowersyjna przy uwzględnieniu aktualnych tendencji związanych z redukcyjnym ujęciem definicji czynności procesowej, zgodnie z którym rozstrzygające znaczenie dla uznania danej czynności za czynność procesową ma jej przedmiot i cel – irrelevantny pozostaje natomiast fakt, czy czynność ta dokonywana jest pomiędzy podmiotami procesu³⁰. W takim ujęciu umowa arbitrażowa będzie stanowiła niewątpliwie czynność procesową. W konsekwencji brak będzie podstaw do dokonywania jej weryfikacji w oparciu o determinanty przewidziane dla czynności materialnoprawnych (stanowiących – z punktu widzenia procesowego – akty dyspozycji materialnej).

W tym kontekście (już jedynie na marginesie) warto odnotować, że analogiczne wątpliwości można odnieść do regulacji z art. 1164¹ k.p.c. statuującej dopuszczalność i zasady związane z zawarciem zapisu na sąd polubowny z udziałem konsumenta. W oparciu o powołany przepis (obowiązujący od daty wejścia w życie nowelizacji z 2016 r.) ustawodawca wprowadził (wyraźnie) sankcję nieważności czynności. Pojęcie to pozostawało dotychczas obce procedurze cywilnej – Kodeks postępowania cywilnego przewidywał bowiem dotąd jedynie nieważność postępowania (w szczególności na zasadzie art. 379 k.p.c.)³¹.

Quatro, problematyczna pozostaje kwestia, jakie *de facto* czynniki winny stanowić przedmiot kontroli w oparciu o determinanty przepisane ustawowo na mocy analizowanego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. Z jednej strony analiza treści weryfikowanego przepisu może prowadzić do wniosku, że ocenie w przedmiotowym zakresie podlega samo umorzenie postępowania [„sąd umorzy postępowanie (...), chyba że (...) byłoby to sprzeczne z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzałoby do obejścia prawa”]. Z drugiej strony projektodawca wskazuje wyraźnie, że w takim wypadku przeszkodą do umorzenia postępowania będzie treść zapisu i okoliczności sprawy³². Analizowana konstrukcja budzi istotne wątpliwości (co najmniej) z uwagi na następujące kwestie.

Po pierwsze, mając na względzie brzmienie art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c., wypada uznać, że przesłanki (nie)dopuszczalności umorzenia postępowania będą podlegały analizie przy uwzględnieniu zarówno treści zapisu, jak i okoliczności sprawy. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, iż ustawodawca posłużył się w omawianym zakresie koniunkcją – użyty został bowiem spójnik „i” [„z treści tego zapisu i okoliczności

30 Por. A. Fruk (Budniak-Rogała), *Czynności procesowe – wnioski i postulaty w kontekście relacji do czynności materialnoprawnych*, „Polski Proces Cywilny” 2023/2, s. 250–254 wraz z powołaną przez autorkę literaturą.

31 A. Budniak-Rogała, *Zapis na sąd polubowny z udziałem konsumenta – uwagi na tle regulacji z art. 1164¹ KPC – część III*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2017/4, s. 12–13.

32 Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2650, s. 71.

sprawy wynika, że (...)”³³. W konsekwencji należałoby wnioskować, że umorzenie postępowania nie będzie niedopuszczalne w sytuacji, w której negatywnie oceniona pod kątem realizacji wymienionych determinantów będzie jedynie treść samego zapisu lub jedynie same okoliczności sprawy. Interpretacja taka wydaje się jednak całkowicie nieracjonalna i nielogiczna – z punktu widzenia procesowej dopuszczalności rozstrzygające znaczenie winna bowiem mieć samodzielnie każda z wymienionych sytuacji, a nie (tylko) kumulatywnie obie z nich. Zdecydowanie bardziej operatywne byłoby zatem zastosowanie w analizowanym kontekście alternatywy łącznej i użycie spójnika „lub” [wówczas weryfikowany fragment komentowanego przepisu brzmiałby: „z treści tego zapisu lub okoliczności sprawy wynika, że (...)”].

Po drugie, relewantne wątpliwości pojawiają się na tle interpretacji pojęcia „okoliczności sprawy” w rozumieniu omawianego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. Skoro obok analizowanych okoliczności ustawodawca wyraźnie wymienia treść zapisu, wypada w konsekwencji wnioskować, iż nie będą to najpewniej okoliczności związane z zawarciem zapisu. Mając bowiem na względzie dyrektywy racjonalnej interpretacji, wypadałoby wnioskować, iż weryfikacji pod kątem przesłanek (nie)dopuszczalności umorzenia postępowania będzie podlegała jedynie sama treść umowy arbitrażowej (a nie jakiegokolwiek inne powiązane z nią kwestie) – w art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. mowa jest bowiem *expressis verbis* wyłącznie o (samej) treści zapisu (i – oczywiście – okolicznościach sprawy). Co więcej, zgodnie z treścią powołanego przepisu, „sąd umorzy postępowanie na zgodny wniosek stron, złożony po zawarciu przez strony zapisu na sąd polubowny”. Uwzględniając powyższe, należy zatem uznać, że weryfikowane okoliczności sprawy będą najpewniej związane ze złożeniem wniosku o umorzenie postępowania – nie będą się natomiast odnosiły do samego zawarcia umowy arbitrażowej. W konsekwencji wypadałoby zatem przyjąć, iż ocenie w zakresie dopuszczalności powinien faktycznie podlegać (o ile w ogóle – to tylko i wyłącznie sam) zgodny wniosek stron o umorzenie postępowania. Nie sposób jednak pominąć faktu, iż złożenie przedmiotowego wniosku musi zostać poprzedzone zawarciem zapisu na sąd polubowny. Inaczej ujmując, podstawę do złożenia takiego wniosku powinna niewątpliwie stanowić ważna i skuteczna umowa arbitrażowa. Konsekwentnie należałoby więc uznać, że weryfikując zgodny wniosek stron o umorzenie postępowania, sąd powinien (każdorzadowo) równocześnie badać sam zapis – analogicznie jak w przypadku podniesienia zarzutu istnienia umowy arbitrażowej (na zasadzie art. 1165 § 1 i 2 k.p.c.). Konkluzja ta wynika (już sama w sobie) *a priori* z istoty przedmiotowego wniosku. W takim ujęciu wyszczególnienie w treści analizowanego art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. odrębnej przesłanki „treści zapisu” – jako podlegającej weryfikacji

33 Na przedmiotową kwestię zwraca również uwagę Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 198. Autor wyraźnie uwypukla negatywne stanowisko w analizowanym zakresie, podnosząc, iż (jego zdaniem) „nie wiadomo, dlaczego zdecydowano się na funktor koniunkcji przy przesłankach «treści zapisu» i «okoliczności sprawy»”.

w kontekście dopuszczalności umorzenia postępowania w oparciu o analizowany wniosek – należy uznać za całkowicie zbędne i nieuzasadnione.

Po trzecie wreszcie, przedmiotowa konstatacja znajduje niewątpliwie dodatkowe potwierdzenie w fakcie, iż analizowane rozwiązanie jest niespójne systemowo. Odmienne niż w przypadku umorzenia postępowania na zgodny wniosek stron na zasadzie art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c., sąd nie bada okoliczności sprawy w sytuacji, gdy ma dojść do odrzucenia pozwu w efekcie podniesienia przez pozwanego zarzutu istnienia zapisu na sąd polubowny w myśl art. 1165 § 1 k.p.c. W oparciu o regulację z art. 1165 § 2 k.p.c. sąd dokonuje jednak wówczas weryfikacji zasadności przedmiotowego zarzutu, który opiera się w swej istocie na umowie arbitrażowej. Zgodnie bowiem z treścią art. 1165 § 2 k.p.c., przepisu § 1 nie stosuje się, gdy zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny, niewykonalny albo utracił moc, jak również wtedy, gdy sąd polubowny orzekł o swej niewłaściwości. Wprawdzie również w omawianym przypadku (na zasadzie art. 1161¹ § 2 zd. 1 *in fine* k.p.c.) sąd winien dokonać oceny ważności i skuteczności zapisu. Znamienny pozostaje jednak w tym kontekście fakt, iż w treści analizowanego przepisu art. 1161¹ § 2 zd. 1 *in fine* k.p.c. mowa jest jedynie o nieważności i bezskuteczności zapisu. Natomiast regulacja odnosząca się do zarzutu umowy arbitrażowej³⁴ oraz przepisy dotyczące uznania i stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody zawartej przed tym sądem³⁵ i regulacje w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego³⁶ odnoszą się *expressis verbis* dodatkowo do trzech innych rodzajów nieprawidłowości zapisu: nieistnienia, niewykonalności oraz utraty mocy³⁷. Nie sposób argumentować, iż wprowadzenie zróżnicowania w analizowanym zakresie stanowiło celowe działanie ustawodawcy – zwłaszcza że brak jest jakiegokolwiek uzasadnienia ze strony legislatora³⁸. Nieracjonalne byłoby bowiem przyjęcie, jakoby weryfikowany wniosek o umorzenie postępowania miał nie zostać uwzględniony w sytuacji, gdy zapis jest nieważny lub bezskuteczny, ale miałby być skuteczny w przypadku nieistnienia, niewykonalności lub utraty mocy przez umowę arbitrażową. Na tej płaszczyźnie uwypukla się zresztą fakt, iż regulacja w przedmiotowym zakresie jest nie tylko błędna, ale i zbędna. Skoro bowiem na zasadzie art. 1161¹ § 2 zd. 1 *in medium* k.p.c. sąd będzie badał, czy wniosek o umorzenie postępowania nie jest sprzeczny z prawem, to w ramach tej weryfikacji dokona przecież również oceny wadliwości (czy też – ujmując szerzej – nieprawidłowości) zapisu na sąd polubowny stanowiącego poniekąd podstawę złożenia wspomnianego wniosku.

34 W treści art. 1165 § 2 k.p.c. mowa jest o nieważności, bezskuteczności, niewykonalności i utracie mocy przez zapis.

35 W treści art. 1215 § 2 pkt 1 k.p.c. mowa jest o sytuacjach, w których nie było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc.

36 W treści art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. mowa jest o sytuacjach, w których brak było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc.

37 Szczegółowo nt. skutków nieprawidłowości i wadliwości zapisu na sąd polubowny zob. A. Budniak-Rogala, *Charakter...*, s. 443 i n.

38 Por. Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2650, *passim*.

Konstatując, wypada zatem stwierdzić, że konstrukcja przyjęta na mocy art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. wykazuje na tle swej kompleksowej wykładni liczne uchybienia legislacyjne wymagające natychmiastowej korekty. Wydaje się, że w odniesieniu do analizowanej sytuacji (umorzenia postępowania na zgodny wniosek stron) wystarczające i odpowiednie byłoby zastosowanie normy statuującej wyłącznie przesłanki kontroli samego zapisu na sąd polubowny stanowiącego podstawę do złożenia takiego wniosku – analogicznie jak przy odrzuceniu pozwu w efekcie podniesienia zarzutu istnienia umowy arbitrażowej na zasadzie art. 1165 § 1 i 2 k.p.c. Zbędne i niezasadnione wydaje się natomiast utrzymywanie wymogów weryfikacji (nie)dopuszczalności umorzenia postępowania na zgodny wniosek stron – i ta część przepisu art. 1161¹ § 2 zd. 1 k.p.c. (zdaniem autorki) powinna zostać uchylona.

IV.

Przepis art. 1161¹ § 1 k.p.c. statuuje podstawę do zawarcia umowy arbitrażowej w sprawie zawisłej przed sądem. Nie ulega kwestii, że w takim wypadku dochodzi uprzednio do przerwania biegu terminu przedawnienia roszczeń, co następuje z momentem wniesienia pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania w danej sprawie – jest to bowiem czynność podjęta przed sądem, przedsięwzięta bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia (arg. z art. 123 § 1 pkt 1 k.c.³⁹). Konsekwentnie zgodnie z treścią nowego art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c., termin przedawnienia objętych zapisem na sąd polubowny roszczeń zaczyna biec od nowa od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania.

Wydaje się niestety, iż cytowana regulacja stanowi legislacyjne *superfluum*. Skutek implikowany w oparciu o powołany przepis art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. można bowiem z powodzeniem wywieść bezpośrednio z prostej wykładni art. 124 k.c. w powiązaniu z sytuacją procesową kreowaną w oparciu o (poddane już wcześniej szczegółowej analizie) przepisy art. 1161¹ § 1 i 2 zd. 1 k.p.c. Wprawdzie w myśl art. 124 § 1 k.c., po każdym przerwaniu przedawnienie biegnie na nowo. Jednak zgodnie z treścią art. 124 § 2 k.c. (powoływanego selektywnie – wyłącznie w interesującym nas zakresie), w razie przerwania przedawnienia przez czynność w postępowaniu przed sądem, przedawnienie nie biegnie na nowo, dopóki postępowanie nie zostanie zakończone. Nie ulega przy tym wątpliwości, iż w będącej przedmiotem analizy sytuacji zakończenie postępowania następuje z momentem uprawomocnienia się postanowienia o jego umorzeniu. Regulacja z art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. pozostaje zatem całkowicie zbędna – wynikający z tego przepisu wniosek jest bowiem oczywisty na tle wykładni art. 124 k.c. i kwestia ta nie wymaga w związku z tym szczególnego uregulowania.

39 Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.), która weszła w życie 1.01.1965 r. – powoływana jako: k.c.

W konsekwencji wypadałoby zasugerować derogowanie analizowanego przepisu art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c., formułując wniosek *de lege ferenda* o jego uchylenie.

W uzupełnieniu powyższego warto zwrócić uwagę na fakt, iż pierwotnie w projekcie nowelizacji k.p.c. z 2023 r. nie przewidziano szczególnej regulacji odnoszącej się do przerwania biegu terminu przedawnienia w omawianej sytuacji. Komentowany art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. został dodany na etapie prac legislacyjnych – ustawodawca przychylił się najpewniej (jak się wydaje) do sugestii podnoszonych wówczas w piśmiennictwie. Niektórzy przedstawiciele doktryny wskazywali na tym etapie, że przedmiotowa kwestia wymaga uregulowania w celu zapobieżenia nadużywaniu uprawnień procesowych. Nie sposób bowiem (ich zdaniem) wykluczyć sytuacji, w której strona doprowadzi do wszczęcia postępowania przed sądem powszechnym wyłącznie w celu przerwania biegu terminu przedawnienia, a *de facto* będzie *a priori* zamierzała prowadzić postępowanie przed sądem polubownym i wykorzysta w związku z tym instytucję konwersji nieadekwatnie do celu, dla którego została ona powołana⁴⁰. Stanowisko takie pozostaje jednak całkowicie nieuprawnione – mechanizm statuowany w oparciu o weryfikowany art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. nie służy bowiem bezpośrednio przeciwdziałaniu nadużyciu prawa procesowego. Kodeks postępowania cywilnego zawiera w tym zakresie stosowną regulację o charakterze ogólnym – jest to art. 41, który (w razie potrzeby) znajdzie odpowiednie zastosowanie (również) w weryfikowanej sytuacji. Stanowi to niewątpliwie dodatkowy istotny argument na rzecz derogowania analizowanego art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. W takim ujęciu regulacja z art. 1161¹ § 2 zd. 2 k.p.c. jawi się bowiem nie tylko jako zbędna, ale również nieadekwatna.

V.

Analizowany przepis art. 1161¹ k.p.c. (jak podkreślał projektodawca) ma na celu zachęcenie stron do podjęcia decyzji o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. W związku z tym na mocy powołanej nowelizacji k.p.c. z 2023 r. ustawodawca wprowadza również nowy art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. aa u.k.s.c.⁴¹, który zakłada zwrot trzech czwartych opłaty uiszczonej od pozwu w razie umorzenia postępowania na zgodny wniosek stron w następstwie zawarcia przez strony zapisu na sąd polubowny – o ile nastąpi to jeszcze przed sądem pierwszej instancji⁴².

Z jednej strony w piśmiennictwie podkreśla się, że skutecznie dokonana konwersja postępowania sądowego na arbitrażowe „może odciążać system sądownictwa

40 K. Gortad, *Konwersja postępowania przed sądem powszechnym w postępowanie przed sądem polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/3, s. 52–53.

41 Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z 28.07.2005 r. (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1144 z późn. zm.), która weszła w życie 2.03.2006 r., dalej: u.k.s.c.

42 W tym zakresie por. też Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2650, s. 71. Zob. również A. Fruk (Budniak-Rogała) (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 1161¹ k.p.c., nb 3.3.

państwowego poprzez przenoszenie niektórych sporów do arbitrażu”, prowadząc w efekcie do przyspieszenia rozstrzygnięcia wielu sporów zawisłych w sądach powszechnych⁴³. Przemawia za tym przede wszystkim możliwość szybkiego wyznaczenia terminu rozprawy arbitrażowej i koncentracji na niej całego materiału dowodowego, co nie jest możliwe w przypadku postępowania przed sądem powszechnym, w którym termin i długość rozprawy uzależnione są przede wszystkim od obciążenia sędziego i możliwości technicznych danego sądu⁴⁴. Z drugiej jednak strony przedstawiciele doktryny podnoszą, że regulacja z art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. aa u.k.s.c. jest niespójna z art. 1161¹ § 1 k.p.c., który zezwala na konwersję postępowania przed sądem państwowym do momentu prawomocnego rozpoznania sprawy – a więc do wydania orzeczenia merytorycznego w drugiej instancji. „Ustawa kosztowa promuje zatem tych powodów, którzy szybko zdecydowali się na konwersję. Zwrot powinien być natomiast możliwy w każdym przypadku, gdy zawarto ważny i skuteczny zapis na sąd polubowny”⁴⁵. Wprowadzenie w analizowanym zakresie ograniczenia wyłącznie do postępowania w pierwszej instancji wydaje się zatem nie mieć jakichkolwiek racjonalnych podstaw. Co więcej, (niezależnie od tego) w piśmiennictwie podkreśla się, że część opłaty podlegająca zwrotowi jest zbyt niska⁴⁶.

W związku z tym w literaturze podnosi się, że w takiej sytuacji opłata od pozwu inicjującego postępowanie przed sądem państwowym powinna być zwracana w całości, a nie jedynie w trzech czwartych jej wartości⁴⁷. Zwrot powinien natomiast dotyczyć nie tylko postępowania w pierwszej instancji, ale powinien odnosić się również do drugiej instancji. Proponuje się przy tym (ewentualne) uzależnienie wysokości zwracanej opłaty od etapu postępowania (przykładowo w odniesieniu do toku danej instancji)⁴⁸.

Warto mieć bowiem na względzie, iż w konsekwencji dokonania konwersji strona⁴⁹ będzie zmuszona ponieść dodatkowe koszty w arbitrażu, co może stanowić znaczące obciążenie. W takich sytuacjach możliwe byłoby wprowadzenie ewentualne obniżenie opłat od pozwów lub opłat rejestracyjnych przez stałe sądy polubowne. W efekcie doszłoby jednak do zupełnie nieuzasadnionego obciążenia tych instytucji skutkami konwersji⁵⁰. Środowiska arbitrażowe nie podejmą zatem najpewniej (z oczywistych względów) inicjatywy w przedmiotowym zakresie. W konsekwencji

43 Por. K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja...*, s. 43 i 48.

44 P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 211.

45 Tak i więcej zob. Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 199.

46 Nie jest przy tym jasne, dlaczego w takim przypadku opłata podlegająca zwrotowi jest znacznie niższa niż opłata zwracana od pozwu w przypadku zawarcia ugody (por. art. 79 ust. 1 lit. g, art. 79 ust. 2 lit. a i art. 79 ust. 3 lit. b u.k.s.c.). Tak i więcej zob. K. Gortad, *Konwersja...*, s. 54.

47 Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 202.

48 W przypadku umorzenia w pierwszej instancji – zwrot całej opłaty, a w sytuacji, gdy umorzenie nastąpiło w drugiej instancji – zwrot połowy opłaty. W tym zakresie por. też K. Gortad, *Konwersja...*, s. 54; P. Sławicki, *Uwagi...*, s. 49.

49 Ewentualnie – w zależności od realiów konkretnego przypadku – obie strony.

50 Tak i więcej zob. Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 200.

wyduje się, iż analizowane rozwiązanie przyjęte w oparciu o komentowany art. 79 ust. 1 pkt 2 lit. aa u.k.s.c. (w brzmieniu nadanym nowelizacją k.p.c. z 2023 r.) – wbrew intencji ustawodawcy – nie przyczyni się do popularyzacji sądownictwa polubownego.

VI.

Konstrukcję wprowadzoną na mocy nowego art. 1161¹ k.p.c. dopełnia (stanowiące również istotne *novum* normatywne) rozwiązanie statuowane w myśl art. 1165 § 11 k.p.c. Zgodnie z treścią tego ostatniego przepisu, jeżeli uprzednio doszło do umorzenia postępowania na zasadzie art. 1161¹ § 2 k.p.c., a następnie do sądu wniesiony został pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego dotyczący sporu stanowiącego przedmiot tej wcześniej umorzonej sprawy, to wówczas sąd odrzuca taki pozew lub wniosek z urzędu. Weryfikowana regulacja również budzi istotne wątpliwości – zarówno z punktu widzenia istoty instytucji umowy arbitrażowej, jak i na gruncie systemowym.

Primo, w dotychczasowym stanie prawnym nie ulegało zasadniczo kwestii, że zapis na sąd polubowny stanowi przesłankę procesową o charakterze względnym. Istnienie umowy arbitrażowej sąd bierze bowiem pod uwagę wyłącznie na zarzut podniesiony przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (*vide* art. 1165 § 1 k.p.c.)⁵¹. Nowy przepis art. 1165 § 11 k.p.c. wprowadza relewantny dysonans w przedmiotowym zakresie – w oparciu o tę regulację odrzucenie pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania następuje bowiem z urzędu. W efekcie (po wejściu w życie – na mocy nowelizacji k.p.c. z 2023 r. – nowego art. 1165 § 11 k.p.c.) pojawia się pytanie, czy nie uległ zmianie charakter analizowanej przesłanki zapisu na sąd polubowny – z urzędu pod uwagę sąd bierze bowiem wyłącznie przesłanki bezwzględne (co stanowi niewątpliwie ich immanentną cechę), a nie przesłanki względne⁵².

W analizowanej sytuacji (art. 1165 § 11 w zw. z art. 1161¹ k.p.c.) – odmiennie niż w przypadku podniesienia zarzutu zapisu na sąd polubowny prowadzącego do odrzucenia pozwu lub wniosku (art. 1165 § 1 k.p.c.) – do odrzucenia pozwu z uwagi na wcześniejsze umorzenie postępowania nie dochodzi bezpośrednio z uwagi na dokonanie umowy arbitrażowej, ale jedynie „w powiązaniu z jej zaistnieniem”. Podstawą do odrzucenia przez sąd z urzędu pozwu na zasadzie art. 1165 § 11 k.p.c. jest bowiem wcześniejsze umorzenie postępowania na zgodny wniosek stron złożony po uprzednim zawarciu przez nie zapisu na sąd polubowny w toku sprawy zawisłej przed sądem. Odrzucenie pozwu i zawarcie umowy arbitrażowej dzieli zatem konglomerat czynności – w analizowanym przypadku odrzucenie pozwu jest bowiem poprzedzone zespołem zdarzeń inicjowanym jedynie poniekąd poprzez dokonanie zapisu na sąd polubowny.

51 Por. przykładowo wyrok SN z 8.04.2009 r. (V CSK 405/08), Legalis nr 232739.

52 E. Marszałkowska-Krześ (w:) *Postępowanie cywilne*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2013, s. 44–45.

W sytuacji kreowanej na mocy regulacji z art. 1165 § 11 w zw. z art. 1161¹ k.p.c. nie mamy więc do czynienia z odrzuceniem pozwu z urzędu ze względu na dokonanie zapisu – w takim wypadku chodzi bowiem o odrzucenie z urzędu pozwu odnoszącego się do sporu będącego przedmiotem postępowania umorzonego wcześniej na zgodny wniosek stron z uwagi na zawarcie zapisu. Nie sposób zatem argumentować, jakoby odrzucenie pozwu na zasadzie art. 1165 § 11 w zw. z art. 1161¹ k.p.c. następowało (bezpośrednio) z uwagi na (samo) dokonanie umowy arbitrażowej⁵³. W konsekwencji analizowane rozwiązanie nie może rzutować na odmienną niż dotychczas ocenę zapisu na sąd polubowny poprzez przypisanie mu charakteru przesłanki bezwzględnej⁵⁴. Dodatkowy argument w przedmiotowym zakresie stanowi fakt, iż (niezmiennie) zawarcie umowy arbitrażowej nie kreuje niedopuszczalności drogi sądowej, która to (sama w sobie – jako zupełnie odrębna przesłanka procesowa) zaliczana jest bez wątplenia do klasy przesłanek bezwzględnych⁵⁵.

Secundo, na tle wykładni konstrukcji statuowanej w oparciu o regulację z art. 1165 § 11 k.p.c. rodzi się jednak zdecydowanie bardziej istotne pytanie, czy w efekcie stosowania tego przepisu nie dochodzi do ograniczenia konstytucyjnego prawa do sądu. Nie przekonuje w tym zakresie stanowisko ustawodawcy, który (odnosząc się do projektu nowelizacji k.p.c. z 2023 r.) podnosił, że w jego ocenie sprawa, która zakończyła się umorzeniem postępowania na skutek poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, nie powinna być przedmiotem ponownej oceny sądu powszechnego i jego rozstrzygnięcia. „Z tego też względu projektowany art. 1165 § 11 k.p.c. przewiduje odrzucenie pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, który dotyczy sporu będącego przedmiotem sprawy umorzonej na podstawie art. 1161¹ § 2 k.p.c. Zdaniem projektodawcy ma to zmobilizować strony do przemyślenia decyzji poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. Jeżeli rzeczywiście się na to zdecydują, ale rozstrzygnięcie sądu polubownego nie będzie dla nich satysfakcjonujące, nie będą mogły wystąpić ponownie z powództwem lub wnioskiem w postępowaniu nieprocesowym przed sądem powszechnym”⁵⁶. *Ad vocem* wystarczy jedynie skonkludować, że w przypadku umorzenia postępowania nie dochodzi do merytorycznego rozpoznania sprawy. Nie mamy więc do czynienia z powagą rzeczy osądzonej⁵⁷. Stronie nadal przysługuje zatem prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jej sprawy

53 Odmienne: K. Gortad, *Konwersja...*, s. 50. Odnosząc się do nowej regulacji z art. 1161¹ k.p.c., autor podnosi, że „ma to być zatem jedyny przypadek w Kodeksie postępowania cywilnego, w którym istnienie zapisu na sąd polubowny zostanie uwzględnione z urzędu”. Stanowisko takie stanowi jednak zbytnie uproszczenie, co wywiedziono powyżej.

54 Na potwierdzenie przedmiotowej konstatacji zob. przykładowo: M. Skibińska (w:) *Postępowanie cywilne*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2022, s. 63 i M. Skibińska (w:) *Postępowanie cywilne*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2023, s. 52. Znamienny pozostaje fakt, iż stanowisko autorki uznające zapis na sąd polubowny za przesłankę procesową o charakterze względnym nie uległo zmianie również przy uwzględnieniu analizowanych zmian wprowadzonych na mocy nowelizacji k.p.c. z 2023 r.

55 Zamiast wielu zob. przykładowo wyrok SN z 8.04.2009 r. (V CSK 405/08), Legalis nr 232739.

56 Tak i więcej zob. *Uzasadnienie...*, druk sejmowy nr 2650, s. 71–72.

57 Zamiast wielu zob. A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, s. 542.

bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (w myśl art. 45 ust. 1 Konstytucji RP⁵⁸). Konstrukcję przyjętą w oparciu o komentowany art. 1165 § 11 k.p.c. należy zatem uznać za absolutnie niedopuszczalną. Znamienny pozostaje jednak w tym kontekście fakt, iż do projektu nowelizacji k.p.c. z 2023 r. nie zgłoszono w tym zakresie żadnych uwag⁵⁹.

Przedmiotowa kwestia poddawana jest natomiast intensywnej dyskusji w aktualnym piśmiennictwie⁶⁰. Zwraca się w tym kontekście przede wszystkim uwagę na fakt, że sąd polubowny nie jest związany oceną dokonaną przez sąd powszechny na zasadzie art. 1161¹ § 2 k.p.c. – przepis ten nie wyłącza bowiem zastosowania art. 1180 k.p.c.⁶¹ Z niewiadomych przyczyn ustawodawca wprowadził w tym zakresie odmienne uregulowanie niż w przypadku podniesienia zarzutu zapisu na sąd polubowny⁶² (*vide* art. 1165 § 2 w zw. z art. 1180 § 1 zd. 1 k.p.c.). Ocena ważności i skuteczności umowy arbitrażowej może być zatem dokonana przez sąd polubowny niezależnie od adekwatnej oceny dokonanej wcześniej przez sąd powszechny. Nie można więc wykluczyć sytuacji, w której sąd arbitrażowy uzna, że dany zapis na sąd polubowny jest nieważny lub bezskuteczny, pomimo wcześniejszej odmiennej oceny dokonanej przez sąd państwowy⁶³. Zaistnienie takiego przypadku jest wysoce prawdopodobne – zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że przesłanki kontroli zapisu na zasadzie art. 1180 k.p.c. są szersze niż te statuowane w myśl art. 1161¹ § 2 k.p.c. – w treści art. 1180 k.p.c. mowa jest bowiem (dodatkowo) o istnieniu umowy arbitrażowej, a nie tylko o jej ważności i skuteczności⁶⁴. W takim stanie faktycznym, z uwagi na treść art. 1165 § 11 k.p.c., niedopuszczalne będzie ponowne wniesienie sprawy do sądu powszechnego, ponieważ będzie to powodowało odrzucenie pozwu lub wniosku przez ten sąd z urzędu⁶⁵. W konsekwencji może się okazać, że powód nie będzie miał forum do dochodzenia swoich roszczeń⁶⁶. Sytuacja taka jest absolutnie niedopuszczalna w kontekście konieczności zapewnienia stronie możliwości realizacji przysługującego jej konstytucyjnego prawa do sądu (na zasadzie art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Nie ulega zatem kwestii, iż analizowane rozwiązanie statuowane w oparciu o omawiany art. 1165 § 11 k.p.c. (wbrew założeniom przyjętym przez projektodawcę) z pewnością

58 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 z późn. zm.), która weszła w życie w dniu 17.10.1997 r., dalej: Konstytucja RP.

59 Por. opinie zamieszczone na stronie <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 13.11.2023 r.).

60 Por. też P. Sławicki, *Uwagi...*, s. 48.

61 P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 212.

62 K. Gortad, *Konwersja...*, s. 51.

63 K. Gortad, *Konwersja...*, s. 51.

64 Na tym tle pojawiają się zresztą dodatkowo analogiczne wątpliwości jak w kontekście porównania przesłanek komentowanego art. 1161¹ § 2 k.p.c. z podstawami weryfikacji zapisu na zasadzie art. 1165 § 2 k.p.c. (o czym była już mowa w toku wcześniejszych rozważań).

65 P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 212.

66 Tak: K. Gortad, *Konwersja...*, s. 51. Podobnie: P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 212.

nie przyczyni się do popularyzacji sądownictwa polubownego. „Trudno bowiem sobie wyobrazić przychylność stron do skorzystania z postępowania arbitrażowego, gdy jednocześnie nieodwołalnie pozbawia się je możliwości dochodzenia swoich roszczeń w postępowaniu sądowym”⁶⁷.

Poszukując *remedium* na rozwiązanie tej (wysoce niepożądaney) sytuacji można by zaproponować wprowadzenie dodatkowego wyjątku w treści art. 1165 § 2 k.p.c. i rozszerzyć zakres zastosowania tego przepisu o przypadki, gdy zapis na sąd polubowny, zawarty stosownie do art. 1161¹ § 1 k.p.c., okaże się nieważny, bezskuteczny, niewykonalny albo utraci moc, jak również wtedy, gdy sąd polubowny orzeknie o swej niewłaściwości⁶⁸. Inaczej ujmując, w treści przepisu art. 1165 § 2 *in principio* k.p.c. obok wyjątku z § 1 należałoby dodać wyjątek z § 11⁶⁹. Wówczas zaistnienie (którejkolwiek) przesłanki negatywnej z art. 1165 § 2 k.p.c. tamowałyby (każdorazowo) możliwość odrzucenia pozwu – nie tylko (jak to jest obecnie) na zarzut (na zasadzie art. 1165 § 1 k.p.c.), ale również z urzędu (w myśl art. 1165 § 11 k.p.c.). W efekcie wyjątek z art. 1165 § 2 k.p.c. odnoszący się do zapisu na sąd polubowny dokonanego w sprawie niezawisłej (nieprzekonwertowanej) miałby również zastosowanie do umowy arbitrażowej zawartej w sprawie zawisłej (przekonwertowanej)⁷⁰. W takiej sytuacji (dążąc do ochrony interesów powoda lub wnioskodawcy) należałoby bowiem dopuścić rozpoznanie przekonwertowanej sprawy przez sąd powszechny poprzez zainicjowanie ponownego postępowania przed tym sądem⁷¹.

Ostatecznie (w uzupełnieniu powyższego) wypada mieć dodatkowo na względzie, że wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego regulacji z art. 1161¹ nie wyklucza (literalnie i systemowo) ani zawieszenia postępowania (na zasadzie art. 178 k.p.c.), ani jego umorzenia (w myśl art. 355 k.p.c.). Nowelizacja k.p.c. z 2023 r. statuuje jedynie dodatkowo szczególne rozwiązanie w przedmiotowym zakresie – na mocy analizowanego art. 1165 § 11 k.p.c.⁷² Skoro istnieją adekwatne mechanizmy procesowe o charakterze ogólnym⁷³, nic nie stoi zatem na przeszkodzie, by rozważyć derogowanie

67 Tak: P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 214. W piśmiennictwie podnosi się dodatkowo, że przepis art. 1165 § 11 k.p.c. w aktualnym brzmieniu *de facto* zrównuje rangą arbitraż z sądownictwem państwowym. Brak jest jednak jakiegokolwiek uzasadnienia, aby arbitraż „konwertowany” traktować na równi z postępowaniem przed sądem państwowym. Tak: Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 200 i 201.

68 Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 202.

69 Por. też P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 212–213.

70 Podobnie P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 212–213.

71 Podobnie P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 214.

72 Podobnie Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 198 i 200. Autor powołuje się jednak w tym kontekście na regulacje z art. 177 i art. 355 k.p.c., kładąc nacisk (jak się wydaje) na możliwość podjęcia rozstrzygnięcia w tym zakresie przez sąd z urzędu (a nie na zgodny wniosek stron – jak stanowi odnoszący się do zawieszenia postępowania art. 178 k.p.c.). Stanowisko takie jest o tyle dyskusyjne, iż żadna z przesłanek statutowanych w oparciu o wskazany art. 177 k.p.c. nie odnosi się do toczącego się (bądź mającego się potencjalnie rozpocząć) postępowania arbitrażowego – w szczególności nie jest to bowiem z pewnością „inne toczące się postępowanie cywilne” w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

73 Art. 178 i art. 355 k.p.c.

tych (jak się wydaje – zbędnych) norm o charakterze szczególnym⁷⁴. Alternatywnie można by ewentualnie zaproponować uchylenie (wyłącznie) analizowanego art. 1165 § 11 k.p.c. przy równoczesnym dokonaniu modyfikacji weryfikowanego art. 1161¹ § 2 k.p.c. w taki sposób, że dokonanie konwersji nie będzie powodowało umorzenia postępowania przed sądem powszechnym, lecz będzie skutkowało (jedynie) obligatoryjnym zawieszeniem postępowania przed tym sądem⁷⁵.

VII.

Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem art. 1163 § 3 k.p.c.⁷⁶ przepisy art. 1163 § 1 i 2 k.p.c. (odnoszące się do sporów ze stosunku spółki określanych mianem sporów korporacyjnych)⁷⁷ miały odpowiednie zastosowanie do zapisów na sąd polubowny zawartych w statucie spółdzielni lub stowarzyszenia. Nowelizacja ustawą o fundacji rodzinnej dodała do przedmiotowej listy właśnie fundację rodzinną⁷⁸. Komentowana zmiana również rodzi liczne uwagi krytyczne natury systemowej.

Primo, ustawodawca nie uwzględnił uwag podnoszonych dotychczas w doktrynie odnośnie do zakresu podmiotowego zastosowania analizowanego przepisu – już w dacie wejścia w życie regulacji z art. 1163 k.p.c. A. W. Wiśniewski podkreślał, iż brak jest jakichkolwiek argumentów do ograniczenia stosowania analizowanej konstrukcji (wyłącznie) do spółek, spółdzielni i stowarzyszeń. Z wypowiedzi autora (jak się wydaje) można było wywieść postulat rozszerzenia zakresu zastosowania analizowanej regulacji do wszelkiego rodzaju podmiotów korporacyjnych⁷⁹ – bez wprowadzania nieuzasadnionych ograniczeń na mocy zamkniętej listy o charakterze *numerus clausus*. Postulatu tego ustawodawca nie wziął jednak pod uwagę, wprowadzając analizowaną modyfikację do komentowanego art. 1163 § 3 k.p.c. – zmiana ma bowiem charakter fragmentaryczny i dokonywana jest niejako „przy okazji” wprowadzenia nowej instytucji, jaką jest fundacja rodzinna, do rodzimego systemu prawnego⁸⁰. Co więcej, obecnie w doktrynie słusznie podnosi się, że rozstrzyganie przed sądem polubownym sporów dotyczących osoby prawnej typu fundacyjnego stawia pod znakiem zapytania

74 Art. 1161¹ § 2 i art. 1165 § 11 k.p.c.

75 Podobnie L. Wydra, *Konwersja...*, s. 201.

76 Pierwotnie art. 1163 § 2 k.p.c. wprowadzony na mocy nowelizacji z 2005 r. i przeniesiony nowelizacją z 2019 r. do art. 1163 § 3 k.p.c. z uwagi na dodanie nowej regulacji z art. 1163 § 2 k.p.c. statuującej reguły związane z poddaniem orzecznictwu sądu polubownego tzw. sporów uchwałowych.

77 Więcej zob. E. Marszałkowska-Krześ, A. Budniak-Rogała, *Zdatność arbitrażowa: uwagi wybrane na tle nowelizacji ustawy z 31.7.2019 r. (w:) Sto lat polskiego prawa handlowego: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie*. red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczotka, Warszawa 2020, t.2, s. 837 i n.

78 Art. 130 pkt 2 u.f.r.

79 Tj. „zrzeszeń prawa prywatnego mających zdolność prawną.” Tak i więcej zob. A. W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – perspektywa ustawowego rozstrzygnięcia (część 2)*, „Prawo Spółek” 2005/5, s. 11.

80 Por. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o fundacji rodzinnej, druk sejmowy nr 2798, s. 55–56.

aktualność określania sporów przewidzianych w art. 1163 k.p.c. mianem sporów korporacyjnych⁸¹. Nie ulega zatem kwestii, iż analizowana konstrukcja generuje relewantne dysonanse na gruncie systemowym.

Secundo, warto odnotować, że fundacja rodzinna może być kreowana na mocy aktu założycielskiego lub testamentu⁸². W uzasadnieniu projektu ustawy o fundacji rodzinnej legislator powołuje się wyraźnie na rozwiązania mające zastosowanie w innych porządkach prawnych – w tym m.in. na przepis § 1066 niemieckiego ZPO⁸³. Regulacja ta statuuje ogólną podstawę do dokonywania zapisów na sąd polubowny czynnościami jednostronnymi – nie pozostaje przy tym ograniczona wyłącznie do testamentu⁸⁴. W rodzinnej doktrynie od dawna zwracano uwagę, iż na gruncie aktualnie obowiązujących przepisów Kodeksu postępowania cywilnego brak jest zasadniczo możliwości skutecznego zawierania zapisu na sąd polubowny w drodze (wiążących inne podmioty) czynności jednostronnych – w tym w szczególności w treści ostatniej woli testatora⁸⁵.

Rozwiązanie przyjęte w oparciu o weryfikowaną zmianę wprowadzoną do art. 1163 § 3 k.p.c. pozostaje zatem niespójne systemowo. Ustawodawca wprowadza bowiem regulację umożliwiającą utworzenie fundacji rodzinnej na mocy testamentu; w efekcie dochodzi do związania beneficjentów fundacji treścią zapisu na sąd polubowny zawartego w jej statucie kreowanym przez jedyne fundatora⁸⁶. Pozostając konsekwentnym, wypadałoby natomiast usankcjonować możliwość skutecznego zawarcia zapisu *in genere* (a nie tylko *in concreto* w analizowanej sytuacji) w efekcie dokonania rozporządzenia testamentowego⁸⁷. Warte rozważenia byłoby równocześnie dopuszczenie zawierania zapisu w drodze (wszelkiego rodzaju innych) czynności jednostronnych – a nie tylko w zakresie odnoszącym się (co do zasady wyłącznie) do testamentu – na wzór § 1066 niemieckiego ZPO⁸⁸. Rozwiązanie takie prowadziłyby bowiem do zachowania spójności systemowej, wychodząc równocześnie naprzeciw potrzebom społecznym i realizując tym samym standardy o charakterze międzynarodowym.

81 M. Dziurda, *Perspektywy...*, s. 31.

82 Art. 11 i art. 21 pkt 1 u.f.r.

83 Uzasadnienie..., druk sejmowy nr 2798, s. 56.

84 Szczegółowo zob. A. Budniak, *Forma zapisu na sąd polubowny w świetle polskiego i niemieckiego postępowania cywilnego – zagadnienia prawnoporównawcze*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/4, s. 32–37 i 51–52.

85 Szczegółowo zob. A. Budniak-Rogala, *Charakter...*, s. 74–75, przypis nr 179.

86 Zgodnie bowiem z treścią art. 12 ust. 2 u.f.r., fundacja rodzinna ustanawiana w testamencie może mieć tylko jednego fundatora.

87 Warto przy tym podkreślić, że analogiczną konstrukcję przewidywał art. 524 d. k.p.c. Na mocy powołanego przepisu podstawą działania sądu polubownego (poza umową stron) mógł być (również) akt jednostronny (testament lub akt fundacyjny). Por. przykładowo T. Erciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 77, przypis nr 1; A. W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 374.

88 Zgodnie z treścią § 1066 niemieckiego ZPO, przepisy księgi 10 („postępowanie arbitrażowe”) mają odpowiednie zastosowanie dla sądów polubownych powołanych w prawie uzasadniony sposób przez rozporządzenie testamentowe lub inne rozporządzenie, którego podstawą nie jest porozumienie stron. Tłumaczenie moje – AF.

Co więcej, przyczyniłoby się z pewnością do popularyzacji arbitrażu, pozostając przy tym kompatybilne z założeniami przyjmowanymi przez ustawodawcę na mocy innych nowelizacji odnoszących się do sądownictwa polubownego (w tym w szczególności w zakresie zmian dotyczących samej umowy arbitrażowej).

W związku z powyższym zasadne wydaje się sformułowanie postulatu *de lege ferenda* uregulowania w treści przepisów części piątej Kodeksu postępowania cywilnego odnoszącej się do postępowania arbitrażowego kwestii dopuszczalności dokonania zapisu na sąd polubowny w drodze czynności jednostronnych – w tym w szczególności na mocy rozrządzenia testamentowego.

VIII.

Nie ulega wątpliwości, że wprowadzenie zmian w odniesieniu do wielu aspektów odnoszących się do instytucji zapisu na sąd polubowny byłoby wysoce pożądane. Z tej perspektywy podjęcie działań legislacyjnych w przedmiotowym zakresie wypada niewątpliwie ocenić pozytywnie. Niestety pozytywnie można ocenić wyłącznie ten aspekt weryfikowanej kodyfikacji. Przepisy dotyczące umowy arbitrażowej wprowadzone na mocy omawianych nowelizacji z 2023 r. rodzą bowiem wiele relewantnych uwag krytycznych⁸⁹.

Przyjęte rozwiązania wykazują istotne dysonanse w kontekście systemowym – zarówno w ujęciu *in genere* (przy uwzględnieniu wymogów konstrukcyjnych procesu cywilnego), jak i w aspekcie *in concreto* (powiązaniem wyłącznie z instytucją zapisu na sąd polubowny). Co więcej, modyfikacje mają charakter fragmentaryczny. Dodatkowo – niezmiennie nie uwzględniają wielu konstruktywnych wniosków podnoszonych w dotychczasowej doktrynie. W konsekwencji (zdaniem autorki) weryfikowane zmiany wprowadzone na mocy nowelizacji z 2023 r. z pewnością nie przyczynią się do popularyzacji sądownictwa polubownego⁹⁰.

W związku z powyższym za w pełni uzasadnione należy uznać zaprezentowane postulaty *de lege ferenda* derogowania analizowanych przepisów bądź ich zmiany, a także w zakresie wprowadzenia do Kodeksu postępowania cywilnego nowych rozwiązań odnoszących się do omawianej instytucji zapisu na sąd polubowny.

---

89 Podobnie (w odniesieniu do instytucji konwersji): P. Sławicki, *Uwagi...*, s. 48–49; P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 214.

90 Słusznie podnosi się bowiem w doktrynie, że dla zwiększenia popularności arbitrażu potrzebne są przede wszystkim jasne i łatwe w stosowaniu przepisy. Tak: M. Dziurda, *Perspektywy...*, s. 27. Niestety regulacje komentowane w ramach niniejszego opracowania (co wykazano w toku powyższych wywodów) z pewnością takie nie są.

dr Aleksandra Fruk (wcześniej Budniak-Rogala), LL.M.

Autorka jest adiunktem w Zakładzie Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz adwokatem (ORA Wrocław).

The author is an assistant professor at the Department of Civil Procedure at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław and an advocate (District Bar Association in Wrocław).

aleksandra.fruk@uwr.edu.pl

ORCID 0000-0003-1391-3506

ABSTRACT

Keywords: *arbitration clause, arbitration agreement, conversion of court proceedings into arbitration proceedings, family foundation, last will*

New regulations regarding arbitration clauses – (re) codification or discreditation? Comments on the changes introduced in the Code of Civil Procedure by the amending acts of 2023

The study deals with the changes relating to arbitration agreements, introduced by the 2023 amending acts. The article critically analyses the new regulations of Art. 1161¹ and Art. 1165(11) of the Code of Civil Procedure and the amended Art. 1163(3) of the Code of Civil Procedure. The considerations lead to the conclusion that the solutions adopted by the legislator show relevant dissonances on a systemic basis - therefore they will certainly not contribute to making arbitration more popular. Consequently, this gives rise to numerous postulates as to what the law should be: derogating the analysed provisions or amending them, as well as introducing into the Code of Civil Procedure new solutions relating to the discussed institution of agreement clauses.

Bibliografia

- Błaszczak Łukasz, Ludwik Małgorzata**, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007
- Budniak Aleksandra**, *Forma zapisu na sąd polubowny w świetle polskiego i niemieckiego postępowania cywilnego – zagadnienia prawnoporównawcze*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/4, s. 15 i n.
- Budniak Aleksandra**, *Zastrzeżenie warunku lub terminu a charakter prawny zapisu na sąd polubowny (w:) Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013, s. 63 i n.
- Budniak-Rogała Aleksandra**, *Arbitraż (w:) Meritum. Postępowanie cywilne, t. 2, Postępowanie egzekucyjne, arbitrażowe i międzynarodowe*, red. I. Gil, Warszawa 2021, s. 857 i n.
- Budniak-Rogała Aleksandra**, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015
- Budniak-Rogała Aleksandra**, *Zapis na sąd polubowny z udziałem konsumenta – uwagi na tle regulacji z art. 1164¹ k.p.c. – część III*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2017/4, s. 5 i n.
- Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014
- Dyrduł Paweł**, *Konwersja postępowania sądowego w postępowanie arbitrażowe*, „Palestra” 2023/8, s. 204 i n.
- Dziurda Marcin**, *Perspektywy arbitrażu w sprawach korporacyjnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003/7, s. 26 i n.
- Erciński Tadeusz, Weitz Karol**, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008
- Fruk (Budniak-Rogała) Aleksandra**, *Czynności procesowe – wnioski i postulaty w kontekście relacji do czynności materialnoprawnych*, „Polski Proces Cywilny” 2023/2, s. 240 i n.
- Fruk (Budniak-Rogała) Aleksandra (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz**, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis 2023, komentarz do art. 1161¹ k.p.c.
- Gołaczyński Jacek**, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.03.2023 r. Komentarz. Linia orzecznicza*, Legalis 2023
- Gortad Konrad**, *Konwersja postępowania przed sądem powszechnym w postępowanie przed sądem polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/3, s. 49 i n.
- Jakubecki Andrzej**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 5, Artykuły 1096–1217*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX 2013, komentarz do art. 1165 k.p.c.
- Janowski Michał**, *Zapis na krajowy sąd polubowny de lege lata i w świetle projektowanych zmian (w:) Prace laureatów konkursu im. Prof. Jerzego Jakubowskiego. Edycja 2*, Warszawa 2005, s. 27 i n.

- Marszałkowska-Krześ Elwira** (w:) *Postępowanie cywilne*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2013
- Marszałkowska-Krześ Elwira, Budniak-Rogała Aleksandra**, *Zdatność arbitrażowa: uwagi wybrane na tle nowelizacji ustawą z 31.7.2019 r.* (w:) *Sto lat polskiego prawa handlowego: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie*, red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczołka, Warszawa 2020, t. 2, s. 837 i n.
- Morek Rafał**, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹-183¹⁵, 1154-1217 k.p.c.)*, Warszawa 2006
- Ołaś Andrzej**, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016
- Paczuska-Tokarska Katarzyna, Tujakowska Anna**, *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół konwersji*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2023/1, s. 43 i n.
- Skibińska Magdalena** (w:) *Postępowanie cywilne*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2022
- Skibińska Magdalena** (w:) *Postępowanie cywilne*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2023
- Sławicki Piotr**, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.09.2022 r. w zakresie polubownych metod rozwiązywania sporów*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/4, s. 39 i n.
- Weitz Karol** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017, t. 6, komentarz do art. 1165 k.p.c.
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – perspektywa ustawowego rozstrzygnięcia (część 2)*, „Prawo Spółek” 2005/5, s. 9 i n.
- Wiśniewski Andrzej W.**, *Zasada równości stron w umowie o arbitraż oraz w procesie powołania zespołu orzekającego: art. 1161 § 2 oraz art. 1169 § 3 k.p.c.* (w:) *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski, A. Całus, M. Pazdan, S. Sołtysiński, T. Wardyński, S. Włodyka, Warszawa 2010, s. 333 i n.
- Wydra Łukasz**, *Konwersja postępowania przed sądem polubownym w arbitraż według nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.*, „Palestra” 2023/8, s. 193 i n.